

Растительность вырубок, таксон, покрытосеменные, автохтонная лесная растительность.

The floristic diversity of vegetation cutting elements is investigated here, their taxonomic affiliation is developed, and measures for the protection of rare species are suggested in this article.

Vegetation cutting, taxon, angiosperms, autochthonous forest vegetation.

УДК 502.4 (477.86) 628.13

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОГНОЗ ДОВГОВІЧНОСТІ БІОТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЕЯКИХ ЗАПОВІДНИХ УРОЧИЩ І ПАМ'ЯТОК ПРИРОДИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Г.Д. Лялюк-Вітер, кандидат біологічних наук

Р.М. Яцик, кандидат сільськогосподарських наук

УкрНДІгірліс

Р.М. Вітер, кандидат сільськогосподарських наук

Прикарпатський НУ ім. В. Стефаника

Проаналізовано історію створення сучасного природно-заповідного фонду в Івано-Франківській області. Наведено дані щодо наявності, стану та відповідності функціональним вимогам і показникам довговічності природно-заповідних територій та об'єктів.

Природно-заповідний фонд, біорізноманіття, заповідні урочища, пам'ятки природи, відповідність вимогам, довговічність.

У багатьох країнах світу здавна вживаються заходи зі збереження об'єктів та територій, які мають наукову й пізнавальну цінність. До них належать зразки типових ландшафтів, унікальні природні комплекси, місця зростання рідкісних, реліктових, ендемічних рослин тощо. В умовах постійного погіршення стану навколишнього природного середовища і поглиблення екологічної кризи значення природоохоронних територій дедалі зростає, адже різноманіття флори і фауни складає основу природних ресурсів, які забезпечують формування та функціонування сприятливого середовища життєдіяльності людей. Процес втрати певної частини біорізноманіття триває внаслідок негативної зміни біотичних й абіотичних факторів [1–3]. Внаслідок цього частина природних територіальних комплексів трансформувалась в антропогенні об'єкти – різноманітні сільськогосподарські угіддя, урбосистеми тощо. Антропогенна зміна навколишнього природного середовища призвела до нагальної потреби збереження його еталонів, яких такі зміни ще глибоко не торкнулися.

Мета досліджень – розробка заходів щодо збереження біорізноманіття, а саме взаємопов'язана охорона екосистем, ландшафтів та видів ро-

слин і тварин, які зникають. Однак заповідання окремих територій і об'єктів не має універсального характеру щодо збереження та відтворення усіх форм організації організмів, оскільки переважно спрямоване на охорону генфондів видів і не в змозі зупинити деградацію екосистем та біотичних ресурсів [3]. У зв'язку з цим, в Івано-Франківській області вже розроблена регіональна екомережа, природними ядрами якої є 456 існуючих нині природно-заповідних територій та об'єктів, загальною площею 195,6 тис. га або близько 14 % території області.

Необхідно зазначити, що історія створення заповідних об'єктів на території сучасної Івано-Франківської області сягає початку ХХ століття [4]. Вже в кінці 30-х років існував 31 резерват площею 6,5 тис. га, зокрема два національні парки – Український національний парк природи та Чорногірський. Ще 30 резерватів було підготовлено до заповідання. За всю історію відбору природно-заповідного фонду (ПЗФ) найбільше об'єктів в області оформлено у 1980-му (55822,00 га), 1993-му (26988,15 га) та у 1996-му (70321,89 га) роках. Практично за ці три роки оформлено понад 78 % (15313,2,04 га) об'єктів [4].

Матеріали і методика досліджень. Найповніше представлені гірські природно-заповідні об'єкти (60,0 % від загальної кількості), дещо менше і майже однакова кількість їх функціонує у передгір'ї (19,8 %) та на рівнині (20,2 %). Значна кількість цінних об'єктів є в природно-заповідному фонді Горган і Чорногори (природний заповідник „Горгани”, Карпатський національний природний парк, державні заказники „Грофа”, „Яйківський”, „Тавпіширський”, „Бредулець” та ін.).

Важливою складовою регіональної екомережі є ліси, які належать до буферних й відновлюваних територій і забезпечують постійний захист природно-заповідного фонду (ПЗФ) від антропогенного впливу та екстремальних кліматичних аномалій. Одночасно з цим, ліси й самі потребують кардинальних заходів щодо збереження їх генетичних ресурсів та відновлення природного стану [3,5–7,10]. Адже вони мають найбільшу кількість біотопів, які забезпечують видове різноманіття рослин, тварин та мікроорганізмів [8].

Найбільша кількість природно-заповідних територій та об'єктів Івано-Франківської області знаходиться в її південно-західній частині і більше третини (35,7% за кількістю) – функціонує в держлісфонді двох державних лісогосподарських підприємств – Надвірнянському і Делятинському (163 шт.).

Результати досліджень. ПЗФ у ДП «Надвірнянське ЛГ» свідчать, що майже 80 % його сконцентровано в двох лісництвах – Надвірнянському (1589,9 га – 45,8 %) та Бистрицькому (1168,7 га – 33,7 %). У першому – значну площу займають три лісових заказники місцевого значення (понад 1,5 тис. га), а в Бистрицькому – переважають лісові заповідні урочища (0,5 тис. га) і ботанічний заказник загальнодержавного значення (0,4 тис. га). Тут також розташований дендропарк державного значення „Високогірний”. Ще в двох лісництвах – Зеленському і Річанському є понад 6 % насаджень ПЗФ. У решти лісництв цей фонд зовсім незначний і складає лише 0,1–2,6 % загальної його площі. Заповідний фонд ДП «Делятинське ЛГ» більш рівномірно представлений у лісництвах.

Актуальним науковим завданням є проведення комплексної еколого-лісівничої оцінки сучасного стану ПЗФ, встановлення його довговічності та відповідності функціональним вимогам [9].

Аналіз досліджуваних об'єктів показав, що серед лісових заповідних урочищ місцевого значення, які відповідають вимогам, 40 % об'єктів представлені умовно пралісами, 40 – природними лісами і 20 % – антропогенними лісами, а ті, що не відповідають вимогам, належать переважно до природних і менше – до антропогенних лісів. Пам'ятки природи місцевого значення, які відповідають вимогам, представлені як умовно пралісами так і природними лісами. Ті, що не відповідають вимогам, належать переважно до природних, менше – до антропогенних лісів (табл.1). Отже, заповідні урочища та пам'ятки природи, які втрачають функціональне призначення і не відповідають вимогам, вимагають антропогенного втручання або заміни.

1. Розподіл насаджень ПЗФ за походженням (на прикладі заповідних урочищ і пам'яток природи)

Насадження	Заповідні урочища в лісах, %		Пам'ятки природи місцевого значення, %	
	відповідають вимогам	не відповідають вимогам	відповідають вимогам	не відповідають вимогам
Праліси (умовно)	40,0	-	42,9	-
Природні ліси	40,0	66,6	57,1	75,0
Антропогенні ліси	20,0	33,4	-	25,0

Постійнодіючими небезпечними факторами, які викликають відпад дерев у насадженнях є грибні хвороби, шкідники, вітровали, буреломи, снігогоми. Заселеність шкідниками насаджень, які відповідають вимогам, в три-п'ять разів менша, ніж у насадженнях, які доцільно вилучити з ПЗФ.

Серед антропогенних факторів, які прискорюють втрату територіями і об'єктами ПЗФ функціонального призначення, слід відмітити часті санітарні рубки, лісівничо-необґрунтовані очистки деревостанів від захаращеності, прилягання деревостанів до зрубів, а також пасторальні навантаження.

Нами виділено три категорії довговічності об'єктів ПЗФ. Серед лісових заповідних урочищ близько 60 % є довговічними, 40 % – дуже довговічними. Також близько 14 % пам'яток природи є обмеженої довговічності, 29 – довговічних та більше половини (57 %) – дуже довговічних (табл. 2).

2. Прогноз довговічності об'єктів ПЗФ

Категорія довговічності об'єкта ПЗФ	Території та об'єкти ПЗФ, %	
	Заповідні урочища в лісах	ботанічні пам'ятки природи місцевого значення
Обмеженої довговічності (до 10 років)	-	14,3
Довговічні (10–30 років)	60,0	28,6
Дуже довговічні за сприятливих умов (понад 30–40 років)	40,0	57,1

Висновки

З метою збереження, упорядкування й посилення біологічної стійкості та екологічної функціональності природно-заповідних територій та об'єктів необхідно проводити регулярні обстеження їх, розробляти екологічно-обґрунтовані санітарно-оздоровчі заходи. Для здійснення вищенаведеного слід встановити природоохоронну цінність заповідних лісових екосистем.

Список літератури

1. Збереження біорізноманіття України / Під ред. Я.І. Мовчана, Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Хімджест, 2003. – 110 с.
2. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Роль біорізноманіття, його стан і загрози / Ю.Р. Шеляг-Сосонко // Жива Україна. – 2005. – № 1–2. – С. 3–4.
3. Приходько М.М. Проблеми збереження та відтворення біорізноманіття на території Івано-Франківської області / М.М. Приходько // Вісник Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника. Серія біологія. – 2007. – Вип. VII-VIII. – С. 231–236.
4. Лялюк Г.Д. Наявність та структура природно-заповідного фонду в Івано-Франківській області / Г.Д. Лялюк // Науковий вісник Українського державного лісо-технічного ун-ту: зб. наук.-техн. пр. – 2001. – Вип. 11.4. – С. 87–90.
5. Збереження лісового генетичного різноманіття і його використання із селекційно-насінницькою метою / Р.М. Яцик, В.І. Парпан, Ю.І. Гайда [та ін.] // Вісник Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника. – Серія біологія. – Вип. VII-VIII. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – С. 10–15.
6. Яцик Р.М. Стан лісових генетичних ресурсів у Карпатському регіоні, шляхи їх збереження і використання / Р.М. Яцик // Науковий вісник Українського державного лісотехнічного ун-ту: зб. наук.-техн. праць. – 2002. – Вип. 12.4. – С. 271–277.
7. Олійник Р.Р. Наукові підходи до оцінки стану лісового природно-заповідного фонду Прикарпаття / Р.Р. Олійник, Р.М. Яцик, М.М. Приходько // матеріали міжнар. наук.-практ. конф. присвяченої 20-річчю Карпатського національного природного парку [“Національні природні парки: проблеми становлення і розвитку”], (Яремче, 14-17 вересня 2000 р.) / М-во екології та прир. ресурсів України, Карпатський національний природний парк. – Яремче: КНПП, 2000. – С. 204–208.
8. Антропогенні зміни біогеоценотичного покриву у Карпатському регіоні / [Голубець М.А., Козак І.І., Козловський М.П. та ін.]. – К.: Наук. думка, 1994. – 166 с.
9. Восточноевропейские широколиственные леса / [Попадюк Р.В., Чистякова А.А., Чумаченко С.Н. и др.]; под ред. О.В. Смирновой. – М.: Наука, 1995. – 364 с.
10. Yatsyk R. Conservation and rational use of genetic resources of forest trees specials in the Ukrainian Carpathians // Sustainable forest genetic resources programmers in the Newly Independent States of the forester USSR. IPGRI. – Rome, Italy, 1998. – P. 16–19.

Проанализирована история создания современного природоохранного фонда в Ивано-Франковской области. Приведены данные о наличии, состоянии и соответствии функциональным требованиям и показателям долговечности природоохранных территорий и объектов.

Природно-заповідний фонд, біорізноманітність, заповідні урочища, пам'ятки природи, відповідність вимогам, довговічність.

Analyzed the history of modern natural reserve fund in the Ivano-Frankivsk region. Presented evidence on availability, condition and compliance to functional requirements and longevity indicators of natural reserved territories and objects.

Natural reserve fund, biodiversity, protected woodlands, natural monuments, compliance, durability.

УДК 582.28: 580.2

ГРИБИ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ В ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

***В.Б. Маланюк, аспірант* ,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника***

Наведено список грибів Червоної книги України, що були виявлені в об'єктах природно-заповідного фонду Передкарпаття та Карпат. Дослідження проводились у Галицькому НПП, Карпатському НПП, природному заповіднику «Горгани», в заказниках «Кливський» та «Бредулецький».

Мікобіота, Червона книга України, Карпати.

Збереження природи на фоні сучасних глобальних екологічних проблем є важливим завданням всього людства [1]. Потребують охорони і всебічного вивчення гриби, оскільки з кожним роком збільшується тиск на їхнє природне середовище. Дуже погано досліджена мікобіота Карпат і особливо Передкарпаття, про що свідчить майже повна відсутність даних у третьому виданні Червоної книги України (ЧКУ) щодо розповсюдження рідкісних грибів в Івано-Франківській області. За останні 10 років в західних областях України створено ряд національних парків, заповідників та інших об'єктів ПЗФ, що позитивно відобразилося на інвентаризації рідкісних грибів, які занесені до ЧКУ на цих територіях.

Метою роботи було виявлення в Галицькому НПП, Карпатському НПП, природному заповіднику «Горгани», в заказниках «Кливський» та «Бредулецький» грибів, які занесені до Червоної книги України з метою покращення заходів щодо їх збереження.

Матеріалом досліджень слугували різні види грибів, які ростуть у заповідниках і заказниках західного регіону України.

Результати досліджень. Дослідження проводились протягом 2004–2011 років. Нижче наводиться список видів з Червоної книги України, які були виявлені нами на територіях природно-заповідного фонду Прикарпаття та Карпат.

1. ***Morchella steppicola Zerova*** (Morchellaceae). Природоохоронний статус виду: рідкісний. Аридний представник роду в складі мікобіоти України, з диз'юнктивним ареалом. На території України зустрічається переважно

* Науковий керівник – кандидат біологічних наук Н.В. Шумська